

Epsztein, Tadeusz

"Nauczanie domowe dzieci na ziemiach polskich w XIX i na początku XX wieku : konferencja naukowa - Pieczyska, 18-19 września 2003 r.

Mazowieckie Studia Humanistyczne 10/1 2, 282-284

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

na Ukrainie w XIX wieku. (O kolekcjonerstwie Leopolda Burczak-Abramowicza z Wołodarki). Grażyna Wilk (Sosnowiec) scharakteryzowała dwór jako miejsce zabawy i rozrywki („*Dworujesz sobie, Waćpanna*” – polski dwór jako przestrzeń zabawy). O dworskich zaprzęgach myśliwskich używanych w XIX i XX w. mówiła Aldona Cholewianka-Kruszyńska (Łańcut).

Piotr Rosiński (Kielce) zajął się obrazem dworu w twórczości Stefana Żeromskiego. Andrzej Pochodaj (Brzeg) nawiązał do wpływów tradycji sarmackiej na literaturę i sztukę w XIX w. (*Sarmacki mikrokosmos w literaturze i sztuce XIX w.*). Andrzej Kuśnierczyk (Katowice) omówił dzieje rodziny Sadowskich z Małopolski, jako przykład związków łączących mieszkańców różnych siedzib dworskich (*Więzi kulturowe rodu Sadowskich z dworów w Oksie, Ludyni i Kamienicy Polskiej w Małopolsce*). Upodobań kulinarnych dawnej szlachty polskiej na przykładzie *Compendium ferculorum* S. Czernieckiego dotyczył referat Jana Głównki (Kielce).

O gospodarce rolnej w majątkach ziemskich XIX i XX w. mówił Piotr Stasiak (Krośniewice). Sebastian Wróblewski (Wrocław) scharakteryzował architekturę kaplic i kapliczek wznoszonych na terenie założen dworskich w okolicach Częstochowy.

Anna Gomółka (Katowice) ukazała współczesny obraz (zagładę) niektórych założen dworskich. Małgorzata Adamowicz (Warszawa) scharakteryzowała problematykę „dworską” występującą w wybranych czasopismach lokalnych na Mazowszu ukazujących się latach 1997–2002. Maciej Rydel (Gdańsk) (*Powroty do dawnych włości*) nie tylko wygłosił referat o dworkach (45), które w ostatnich latach wróciły do właścicieli, ale też otworzył autorską wystawę fotograficzną, na której pokazał uczestnikom seminarium fotografie omówionych wcześniej siedzib. Andrzej Novak-Zempliński (Tułowice) omówił na bogatym materiale ikonograficznym recepcję stylu dworkowego w architekturze współczesnych domów i rezydencji na Mazowszu.

Uzupełnieniem dwudniowych obrad seminariów kieleckich są objazdy terenowe po wybranych dworach i pałacach małopolskich. W tym roku trasa objęła: Tudorów, Nikisiałkę Małą, Śmiłów, Czyżów Szlachecki, Dzików, Baranów Sandomierski, Skotniki, Górki Klimontowskie, Ujazd, Kielce (dworek Laszczyków).

Tadeusz Epsztejn

Nauczanie domowe dzieci na ziemiach polskich w XIX i na początku XX wieku. Konferencja naukowa – Pieczyska 18–19 września 2003 r.

Już od dziesięciu lat Akademia Bydgoska (wcześniej Wyższa Szkoła Pedagogiczna) organizuje konferencje naukowe poświęcone historii wychowania i edukacji domowej dzieci. Pierwsze seminarium nt. *Wychowanie w rodzinie od sta-*

rożytności po wiek XX odbyło się w Bydgoszczy w czerwcu 1993 r. i zostało zorganizowane przez Katedrę Historii Wychowania. Ostatnia konferencja, która miała miejsce w Pieczyskach, kontynuuje wcześniejsze badania prowadzone w uczelni bydgoskiej, a jednocześnie wpisuje się w program naukowy realizowany obecnie przez Zakład Historii Myśli i Doktryn Pedagogicznych Instytutu Pedagogiki Akademii Bydgoskiej.

Dwudniowe obrady w Pieczyskach nad Zalewem Koronowskim zgromadziły pedagogów i historyków z różnych ośrodków akademickich całej Polski. Tematyka referatów dotyczyła wielu aspektów nauczania domowego w ostatnich dwóch stuleciach w Polsce. Stan i potrzeby badań nad tą tematyką omówił Krzysztof Jakubiak (Akademia Bydgoska) *Stan i potrzeby badań nad nauczaniem domowym dzieci na ziemiach polskich od XVIII do początku XX wieku*. Liczne wystąpienia poświęcone były wzorcom, założeniom teoretycznym i regulacjom prawnym związanym z edukacją domową: Irena Szybiak (Uniwersytet Warszawski) *Powinności, cnoty i grzechy rodzicielskie w świetle piśmiennictwa edukacyjnego polskiego Oświecenia*; Karol Poznański (Akademia Pedagogiki Specjalnej – Warszawa) *Regulacje prawne edukacji domowej i prywatnej w Królestwie Polskim w okresie międzypowstaniowym*; Ryszard Waksmund (Uniwersytet Wrocławski) *Pokój dziadunia. Wzory edukacji domowej w XIX-wiecznej literaturze dla dzieci i młodzieży*; Jan Ryś i Ryszard Ślęczka (Akademia Pedagogiczna – Kraków) *Elementarze do nauczania domowego z drugiej połowy XIX wieku*; Agnieszka Stopińska-Pająk (Uniwersytet Śląski – Katowice) *Kalendarz w rodzinnym nauczaniu domowym na Górnym Śląsku od połowy XIX wieku do I wojny światowej*; Romuald Grzybowski (Akademia Wychowania Fizycznego – Gdańsk) *Udział prasy w nauczaniu domowym dzieci polskich na Pomorzu Nadwiślańskim w drugiej połowie XIX i pierwszych latach XX wieku*; Grzegorz Michalski (Uniwersytet Łódzki) *Wskazania dla edukacji domowej w wybranym czasopiśmiennictwie polskim drugiej połowy XIX wieku i w pierwszych latach XX wieku*; Tadeusz Jałmużna (Uniwersytet Łódzki) *Henryk Wernic o nauczaniu domowym*; Iwonna Michalska (Uniwersytet Łódzki) *Przyczynki Teofila Nowosielskiego do edukacji domowej*; Łucja Kobzińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski – Olsztyn) *Teoretyczne przesłanki nauczania domowego w Królestwie Polskim II połowy XIX i początku XX wieku*; Tadeusz Epsztein (Instytut Historii PAN – Warszawa) *Wpływ zainteresowań intelektualnych rodziców na edukację domową dzieci w polskich domach ziemiańskich na Ukrainie w drugiej połowie XIX wieku*.

Część referentów zajęła się kwestią organizacji i przebiegu nauczania domowego w różnych środowiskach społecznych na ziemiach polskich: Adam Winiarz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej – Lublin) *Nauczanie domowe dzieci polskich w dobie niewoli narodowej (1795–1918)*; Krystyna Wróble-Lipowa (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej – Lublin) *Nauka domowa możnowładztwa i ziemiaństwa polskiego w XIX wieku*; Kalina Bartnicka (Instytut Historii Nauki

PAN – Warszawa) *Pensje żeńskie jako substytut wychowania domowego w Księstwie Warszawskim, Królestwie Polskim i na Litwie przed 1830 rokiem*; Monika Nawrot (Akademia Bydgoska) *Organizacja, dobór przedmiotów i treści oraz metody nauczania domowego w Królestwie Polskim w świetle relacji pamiętnikarskich z XIX i początku XX wieku*; Agnieszka Szarkowska (Uniwersytet w Białymstoku) *Rola wychowania religijnego w nauczaniu domowym dzieci w okresie zaborów*.

Kilka wystąpień dotyczyło pedagogów prowadzących edukację domową z dziećmi: Katarzyna Kabacińska (Uniwersytet Adama Mickiewicza – Poznań) *Istota i swoistość zawodu nauczyciela domowego – Bronisława Ferdynanda Trentowskiego pedeutologia utylitarna*; Grażyna Karłowska (Akademia Bydgoska) *Wizerunek nauczyciela domowego na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim w świetle pamiętników z XIX i początku XX wieku*.

Podczas obrad wygłoszono też trzy referaty nie związane bezpośrednio z tematem konferencji, ale dotyczące ogólnie problematyki nauczania domowego. Juliusz Jundziłł (Akademia Bydgoska) zajął się kwestią edukacji w starożytności: *Przeciwko Kwintylijanowi – kształcenie domowe w starożytności*, zaś Marek Budajczak (Uniwersytet Adama Mickiewicza – Poznań) *Społeczne wymiary edukacji domowej* i Roman Leppert (Akademia Bydgoska) *Historyczne i religijne źródła współczesnego nauczania domowego (home education) w USA*. Szczególnie zainteresowania wzbudził ten ostatni referat, ukazujący masowy powrót – począwszy od ostatnich dwóch dekad XX w. do edukacji domowej dla dzieci w USA.

Tadeusz Epsztejn

Wokół aktualności tomizmu. Sprawozdanie z cyklu spotkań pt. Aktualność św. Tomasza? przeprowadzonych w Instytucie Tomistycznym OO. Dominikanów w Warszawie

Ogłoszenie na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XX w. w Polsce „schyłku chrześcijaństwa tomistycznego” przez śp. ks. prof. Józefa Tischnera¹ zainicjowało ożywioną dyskusję na temat aktualności dorobku Akwinaty. Dyskusję, której wówczas swoich łamów użyczyły niemalże wszyst-

¹ J. Tischner, *Schyłek chrześcijaństwa tomistycznego*, „Znak” 1970, nr 1, s. 1–20.

Należy przypomnieć, iż zanim ukazał się ów artykuł J. Tischnera, podejmowano już refleksję nad aktualnością tomizmu, a nawet prowadzono ożywione dyskusje. Taką dyskusję na łamach miesięcznika „Więź” otworzył swoim artykułem A. Siemianowski, (*Spór o aktualną wartość tomizmu*, „Więź” 1963, nr 11–12, s. 30–99), która następnie przetoczyła się przez kolejne numery tego czasopisma (por. „Więź” 1964, nr 3, s. 68–82; 1964, nr 4, s. 75–89). Niemniej tekst J. Tischnera stanowił najmocniejszą krytykę myśli Akwinaty, wywołując żarliwą, długoletnią debatę w czasopiśmie, głównie w „Znaku” (por. 1970, nr 193–194, s. 991–1027); zob. też: B. Stanny, *Niepowodzenia i szanse tomizmu*, „Życie i Myśl” 1973, nr 3, s. 35–45).